

Bærekraftskriminalitet som ny integrasjonsmotor: Mot en myk europeisk føderasjon

Av Jan Georg Christophersen

* Title in English: Sustainability Crime as a New Engine of Integration: Towards a Soft European Federation

Abstract

Sustainability crime is emerging as a pivotal driver of European integration, reshaping the relationship between national sovereignty, supranational authority, and the governance of complex cross-border risk. The article examines how the EU's expanding regulatory and enforcement agenda in areas such as environmental harm, climate-related offences, and human-rights violation in global value chains is pushing the Union toward a form of "soft federation." Through an analysis of institutional dynamics, legal competence, and enforcement mechanisms, the article argues that sustainability crime provides the EU with a functional ration for deeper harmonization of criminal law, enhanced operational cooperation, and strengthened roles for agencies such as Europol, Eurojust, and the European Public Prosecutor's Office. At the same time, the article outlines an alternative scenario in which sustainability crime becomes a brake on federalization, generating political resistance, constitutional tension, and concerns about democratic legitimacy.

For Norway, the implications are profound. As an EEA state without formal decision-making power in EU criminal law development, Norway faces increasing regulatory import, operational interdependence, and institutional pressure on law enforcement, supervisory authorities, and the judiciary. The article highlights the strategic need for early positioning, capacity-building, and the development of robust compliance and governance strategies in both the public and private sectors. It concludes that sustainability crime is not merely a new policy field but a structural force capable of reshaping Europe's legal and institutional architecture, with significant consequences for non-member states integrated through the EEA.

Innledning

Utviklingen av EUs bærekrafts- og miljøpolitikk de siste årene har markert en betydelig forskyvning i retning av mer omfattende overnasjonal styring. Gjennom initiativer som Green Deal, taksonomien som er et klassifiseringssystem (EU-forordning, Regulation 2020/852), Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) og det reviderte miljøkriminalitetsdirektivet (Environmental Crime Directive 2024/1203) som etablerer et regelverk som ikke bare regulerer økonomisk aktivitet, men også i økende grad berører strafferettslige og institusjonelle strukturer (European Commission, 2024).

EU har utviklet seg i retning av mer integrasjon, mer felles regulering og sterkere overnasjonale institusjoner, og dette gjør at noen tolker utviklingen som et skritt i retning av en føderal løsning – selv om EU ikke er og heller ikke formelt er på vei til å bli en føderal stat. Det som skjer, er en gradvis forskyvning av myndighet fra medlemsstatene til EU-nivå på enkelte områder.

Utviklingen fra Roma-traktaten (1957) til Lisboa-traktaten (2007) viser tydelig at EU får stadig flere områder der unionen kan vedta regler som er bindende for medlemsstatene. Dokumentasjon finner vi i EUs historiske utvikling og i oversikter over EUs institusjonelle struktur. Flere EU-organer har fått myndighet på mange områder og overvåker at medlemsstatene følger reglene. EU-kommisjonen har fått delegert betydelig myndighet på mange politikkområder og er det sentrale organ. For EØS-landene (Norge, Island og Liechtenstein) er det EFTAs overvåkingsorgan (ESA) som har tilsvarende rolle.

EU-domstolen har slått fast prinsipper som: EU-retten har forrang over nasjonal rett, og EU-retten har direkte virkning for borgerne. Dette er klassiske trekk ved føderale systemer.

EU-parlamentet har gått fra en rådgivende forsamling til en full lovgiver sammen med Rådet. Euroen har skapt en form for økonomisk føderalisme. For eurolandene innebærer dette en valutaunion. Dette er et av de mest føderale elementene i EU, fordi landene gir fra seg kontrollen over et av statens viktigste virkemidler. EU-forordninger gjelder automatisk i medlemsstatene uten at nasjonale parlamenter må vedta dem. Dette er et sterkt overnasjonalt trekk og et viktig argument for dem som ser at EU utvikler seg i føderal retning. På områder som miljø, energi, transport og forbrukerrettigheter deler EU og medlemsstatene myndighet. Når EU først vedtar regler, kan medlemsstatene ikke lenger ha sine egne som strider mot dem. Dette skaper en gradvis harmonisering – også dette et kjennetegn ved føderale systemer.

Selv om EU har fått mer makt, er det viktige begrensninger: Medlemsstatene kontrollerer traktatendringer, EU har ingen egen hær, politi eller skattelegging i klassisk forstand. EU kan ikke tvinge stater til å bli med i nye integrasjonsprosjekter, samt at nasjonal identitet og suverenitet er fortsatt grunnleggende i traktaten. Man kan si som mange hevder at EU er et statsforbund (Store norske leksikon, 2026).

EU utvikler seg mot sterkere regulering og kontroll som kobles til behovet for tettere samarbeid mot kriminalitet knyttet til bærekraft, miljø og økonomi. Derfor er en bærekraftig omstilling ikke bare et miljøpolitisk prosjekt, men også et rettslig og institusjonelt moderniseringsprosjekt. Det reviderte miljøkriminalitetsdirektivet fra 2024 utvider antallet straffbare handlinger og introduserer nye kategorier av alvorlige miljøskade, inkludert bestemmelser som nærmer seg definisjoner av «ecocide» (O'Meara, 2024).

Begrepet ecocide betyr i sin enkleste form masseødeleggelse av naturen. Det brukes om handlinger som forårsaker alvorlig, omfattende eller langvarig skade på økosystemer. Nettartikkelen <https://earth.org/explainer-what-is-ecocide-and-how-is...> beskriver ecocide som «*the act of harming the environment*». I direktiv (EU) 2024/1203 definerer unionen handlinger som tilsvarer ecocide som «qualified offence» - kvalifisert miljølovbrudd. Flere analyser peker på at EU bevisst unngår begrepet fordi: «Ecocide» er politisk ladet og knyttet til forslag om å endre Roma-statuttet, International Criminal Court (ICC). Det er imidlertid ikke mulig å se for seg at EU ikke skulle kunne bestemme seg for en juridisk presis definisjon som alle medlemsland kunne enes om.

Samtidig styrkes samarbeidet mellom medlemslandene gjennom European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust), European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol) og andre EU-byråer, som får økt kapasitet til å koordinere etterforskning og håndheving på tvers av landegrenser. Selv om EU formelt sett har full kompetanse på strafferettens område, etableres det i praksis en form for «myk føderalisme» der unionens institusjoner får en stadig mer sentral rolle i utviklingen og håndhevingen av strafferettslige normer (Faure, 2024 a.; O'Meara, 2024).

Denne utviklingen innebærer en gradvis harmonisering av strafferetten i Europa. Innen en ikke altfor fjern fremtid er det ikke utenkelig at EU vil ha etablerte felles minimumsstraffer for alvorlige miljø- og bærekraftsrelaterte lovbrudd, samt standardiserte definisjoner av sentrale

begreper som «alvorlig miljøskade», «økosystemskade» og «karbonbedrageri». EU-domstolen vil i økende grad fungere som den øverste autoriteten for tolkning av disse begrepene, noe som vil binde nasjonale domstoler til en dynamisk EU-rettslig utvikling. Dette innebærer en forskyvning av rettslig makt fra nasjonale parlamenter og domstoler til EU-nivået, selv om den formelle kompetanse-fordelingen ikke nødvendigvis endres. Det vil da bli snakk om føderal og nasjonal lovgivning, begreper som brukes for å beskrive hvordan makt og ansvar fordeles i en stat som har flere styringsnivåer, for eksempel en føderasjon som Tyskland, USA, eller Sveits.

Institusjonelt kan EU i tiden som kommer ønske å etablere nye organer med spesialisert kompetanse på grenseoverskridende kriminalitet som ingen stat kan håndtere alene. Det er nettopp slike problemer EU er skapt for å løse. Man kan for eksempel gi eksisterende organer som Europol og Eurojust utvidede mandater. Slike organer kan få ansvar for å koordinere etterforskning, samle data, utveksle felles etterretningsbilder og bistå nasjonale myndigheter i komplekse saker. Det vil i praksis gi EU en rolle som ligner på føderalt rettshåndhevende myndigheter, selv om medlemslandene formelt beholder suvereniteten over egen strafferett.

EU utvikler stadig mer felles regelverk – også for miljø og bærekraft. Norge er allerede tett koblet til dette gjennom EØS, Rundt 80 prosent av norsk miljøregelverk kommer fra EU (EØS-avtalen om klima og miljø – Regjeringen.no. [Norges internasjonale klima- og miljøinnsats - regjeringen.no](https://regjeringen.no/no/tema/miljo-og-klima/2019/01/10/norges-internasjonale-klima-og-miljo-innsats-regjeringen.no)).

Grunnen til dette er for det første at kriminaliteten i stor grad er grenseoverskridende. Ulovlig avfallshandel, naturkriminalitet, karbonbedrageri og miljøskade påvirker flere land samtidig og kan vanskelig håndteres effektivt av enkeltstater. For det andre har bærekraftsområdet betydelig økonomisk betydning. Når store verdier knyttes til karbonkvoter, energiomstilling og naturressurser, øker risikoen for økonomisk kriminalitet, og behovet for overnasjonal kontroll blir tydeligere. For det tredje har kampen mot miljøkriminalitet høy politisk legitimitet. Det er et område der det er bred enighet om behovet for sterkere virkemidler, og som derfor kan fungere som en politisk «ufarlig» inngang til mer omfattende integrasjon.

Samtidig kan denne utviklingen skape politiske spenninger. Enkelte medlemsland kan oppfatte økt EU-innflytelse på strafferett som et brudd på nasjonal suverenitet, og europeiske partier kan bruke dette som et symbol på uønsket overnasjonal styring. Næringslivsaktører kan også uttrykke bekymring for økt strafferettslig risiko og mer omfattende rapporteringskrav. Likevel er det sannsynlig at en kritisk masse av medlemsland vil støtte en sterkere EU-rolle, særlig fordi *bærekraftskriminalitet* oppfattes som et område der nasjonale tiltak alene ikke er tilstrekkelige (Christophersen 2025).

For Norges del vil denne utviklingen få betydelige konsekvenser. Som EØS-land vil Norge måtte iverksette stor deler av EUs regelverk på bærekraftsområdet, inkludert strafferettslige bestemmelser som knytter seg til miljø- og bærekraftskriminalitet (Environmental Crime Directive – European Commission: https://environment.ec.europa.eu/law-and-governance/environmental-compliance-assurance/environmental-crime-directive_en).

Dette innebærer at Norge i praksis vil importere et stadig mer omfattende regelverk uten å delta i de politiske beslutningene som ligger til grunn. Samtidig vil norske myndigheter, politi og

påtalemyndighet måtte håndtere et økende antall komplekse saker, ofte i samarbeid med EU-byråer. Dette krever betydelig kompetanseheving og institusjonell tilpasning.

Norsk næringsliv vil også bli sterkt påvirket. Strengere krav til dokumentasjon, rapportering og internkontroll vil øke behovet for robuste compliance-systemer. Sektorer som energi, skipsfart, fiskeri og råvareindustri vil være særlig utsatt, både fordi de opererer i internasjonale verdikjeder og fordi de er direkte berørt av EUs bærekraftsreguleringer.

På lengre sikt reiser utviklingen spørsmål om Norges tilknytningsform til EU. Dersom EU utvikler en mer føderal struktur på strafferettens område, kan det bli nødvendig å vurdere om dagens EØS-rammeverk gir tilstrekkelig politisk og rettslig forutsigbarhet. Dette gjelder særlig dersom EU-domstolen får mer sentral rolle i utviklingen av strafferettslige normer som også får virkning i Norge.

Samlet sett peker utviklingen mot at bærekraftskriminalitet kan bli et av de sentrale områdene der EU utvikler føderale trekk i tiden som kommer. EU trenger samarbeid med stater utenfor unionen. For Norge innebærer dette både utfordringer og muligheter. Tidlig strategisk posisjonering, kompetansebygging og institusjonell tilpasning vil være avgjørende for å sikre rettssikkerhet, effektiv håndheving og konkurransedyktighet i møte med et EU som tar stadig større ansvar for å bekjempe bærekraftskriminalitet på tvers av landegrensene (Faure, 2024 b).

Bærekraftskriminalitet som integrasjonsmotor i en «myk føderasjon»

I dette scenariet beskrives en plausibel, men deterministisk (forutbestemt, styrt av årsaker), utvikling der Europa gradvis beveger seg mot en «myk føderasjon» som følge av økende press fra klimaendringer, geopolitikk og fremveksten av bærekraftskriminalitet. Scenariet bygger på etablerte forskningsfunn om klima-sikkerhet, transnasjonal kriminalitet og europeisk integrasjon. Denne type kriminalitet krever overnasjonal håndheving. Med andre ord et scenario om en mulig fremtidig utvikling basert på trender, drivkrefter og usikkerheter. Det brukes i denne artikkel teoretisk, som ellers i strategisk planlegging, samfunnsanalyse og risikovurdering.

To viktige utviklingslinjer: For det første EUs mulige føderale retning og for det andre fremveksten av «bærekraftskriminalitet» som nytt og politisk begrep. Bærekraftskriminalitet fungerer best som et politisk rammebegrep som setter retning og samler ulike kriminalitetsformer under én felles forståelse. Det er et nytt, tverrsektorielt og normativt begrep som forsøker å fange kriminalitet som truer bærekraftig utvikling på tvers av miljømessige, sosiale og økonomiske dimensjoner. Dette gjør det politisk interessant, men også analytisk krevende.

Som problemstilling betraktes denne i artikkelen som et fremtidsscenario, en generell eller hypotetisk situasjon, hvor kombinasjoner av politisk utvikling, juridiske trender og maktpolitikk er sentralt. Spørsmålene holdes på et analytisk nivå, som et tankeeksperiment som kunne vært brukt i et strategidokument eller en politisk analyse. Nedenfor skisseres et scenario som viser hvordan bærekraftskriminalitet kan bli en driver, et tegn på en dypere underliggende prosess i samfunnet, og et verktøy i en mulig føderal utvikling i EU.

Europa går inn i andre halvdel av 2020-årene med betydelig politisk fragmentering. Flere medlemsstater opplever sosial uro knyttet til høye energipriser, inflasjon og økende ulikhet, og fullskala krig i Europa med Russlands angrep på Ukraina. Samtidig intensiveres klimaendringer: ekstremvær fører til store økonomiske tap, og forsyningslinjer for kritiske råvarer blir stadig mer ustabile. Forskning viser at slike klimarelaterte sjokk øker risikoen for politisk ustabilitet og svekker staters kapasitet til å håndheve miljøregelverket (Krampe, 2019; The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), 2022).

I denne perioden vokser også nye kriminalitetsformer frem: bærekraftskriminalitet. Dette inkluderer blant annet ulovlig avfallseksport, karbonkredittbedrageri, miljøskade i verdikjeden og manipulering av bærekraftsrapportering. Europol advarte allerede i 2020 om at miljøkriminalitet var blant verdens raskest voksende organiserte kriminalitetsformer (Europol, 2020).

EUs Emissions Trading System (ETS) (det regulerte markedet) hadde flere rapporter i 2021–2022 som pekte på kvalitetsproblemer, særlig knyttet til skogkreditter. Noe som kan tyde på at medlemsstatene ikke lenger kan håndtere problemet alene. En rekke uavhengige evalueringer viser at nasjonale tilsynsmyndigheter mangler både kapasitet og kompetanse til å følge komplekse, grenseoverskridende miljøkriminalitetsnettverk (White & Heckenberg, 2014).

Som respons etablerte EU i 2023 Network for the Investigation and Prosecution of Crimes Against Ecosystems (EcoCrimeNet) et felles europeisk etterretnings- og håndhevingsorgan for klima- og miljøkriminalitet. Dette skjedde ikke gjennom traktatendringer, men gjennom en serie kriseutløste politiske kompromisser – et mønster som er godt dokumentert i integrasjonsforskningen (Bickerton, Hodson & Putter, 2015).

I dette scenariet legges til grunn at den myke føderasjonen tar form innen en ikke for fjern fremtid hvor EU har utviklet et felles system for sporing av karbonstrømmer, råvarekjeder og miljøpåvirkning, basert på digital infrastruktur som medlemsstatene ikke lenger har kapasitet til å bygge alene. EcoCrimeNet fungerer som et knutepunkt mellom politi, toll, finansregulatorer og miljømyndigheter, og har fått autoritet til å koordinere etterforskning på tvers av landegrensar.

Denne utviklingen fører til ny form for føderalitet: ikke en formell politisk union, men en *funksjonell* føderasjon der integrasjon skjer gjennom felles risiko og praktiske behov. Dette samsvarer med teorien om «pragmatisk» eller «depolitiserende» integrasjon (Schmidt, 2020).

Bærekraftskriminalitet blir dermed en «integrasjonsmotor»: et problem som er så komplekst, teknisk og transnasjonalt at det tvinger frem tettere europeisk samarbeid. EU innser at nasjonale systemer ikke klarer å håndtere problemene alene. Dette blir startpunktet for en ny type integrasjon. I årene som kommer vil EU med betydelig sannsynlighet fremstå som en «myk føderasjon» der klima- og miljøhåndheving er blant de mest integrerte politikkområdene.

Mot en myk føderasjon – bærekraftskriminalitet som drivkraft for en europeisk integrasjon

Utviklingen fra midten av 2020-årene og fremover vil vise hvordan press utenfra og innefra gradvis kan omforme Den europeiske unionen til en mer samordnet, men fortsatt fleksibel «myk

føderasjon». Europa vil trolig i tiden som kommer være preget av fragmentering, politisk polarisering og betydelige økonomiske spenninger. Klimaendringer som utløser gjentatte økonomiske sjokk – fra ekstremvær og avlingssvikt til ødelagt infrastruktur – sammenfaller med en vedvarende energikrise og økt geopolitisk rivalisering. Samtidig vil kravene øke til bærekraftig omstilling i både tempo og omfang, og medlemstatene blir konfrontert med en ny generasjon grenseoverskridende miljøkriminalitet: ulovlig avfallshandel, karbonbedrageri, naturødeleggelse og omfattende misbruk av bærekraftsordninger.

Denne utviklingen avdekker et strukturelt problem som lenge har ligget under overflaten: mens klima- og miljøutfordringene var transnasjonale var håndhevingen av regelverk fortsatt i stor grad nasjonal. Resultatet var et økende gap mellom ambisiøse europeiske mål og medlemsstatenes evne til å gjennomføre dem. Dette gapet ble særlig tydelig innenfor det som etter år 2025 blir omtalt som *bærekraftskriminalitet* – et *rammebegrep* for økonomisk motiverte lovbrudd som undergraver klima- og miljøpolitikkenes legitimitet. Begrepets funksjon i forskning, politikk og forvaltning peker tydelig mot rollen som et rammebegrep. Et rammebegrep er mer overordnet og brukes til å strukturere forståelsen av et komplekst felt. Det definerer ikke bare hvilke handlinger som inngår, men også hvordan vi skal tenke om dem. Utfra hvordan begrepet brukes i forskning, EU-politikk og strategisk analyse, er det mest presist å si at: Bærekraftskriminalitet fungerer primært som et rammebegrep. Begrunnelsen knytter sammen former for kriminalitet som tidligere ble behandlet hver for seg. Det tar utgangspunkt i bærekraftens tre dimensjoner (miljø, sosialt og økonomi), ikke i juridiske kategorier. Det brukes for å utvikle strategier, ikke bare for å beskrive eksisterende lovbrudd. Det setter normative rammer: kriminalitet vurderes ut fra konsekvensene for bærekraftig utvikling.

Forekomsten av nye former for ulovlige handlinger har vokst raskt i omfang, drevet av høye karbonpriser, økt etterspørsel etter kritiske råvarer og et marked for «miljøvennlige» produkter som er både lukrativt og sårbart for manipulasjon.

I møte med denne utviklingen ble EUs kamp mot bærekraftskriminalitet en uventet integrasjonsmotor. Mens tradisjonelle føderale prosjekter – som felles finanspolitikk eller forsvar – fortsatt møter betydelig politisk motstand, oppsto det bred enighet om at miljøkriminalitet ikke kunne håndteres effektivt av enkeltstater. Dette åpnet for gradvis, funksjonell integrasjon der nye institusjoner og samarbeidsformer vokste frem som svar på konkrete problemer snarere enn som resultat av ideologiske visjoner.

Hvorfor dette driver EU i retning av mer integrasjon beror på at bærekraftskriminalitet fungerer som en motor for integrasjon fordi: den krever felles regler, felles data, felles håndheving, felles etterretning samt felles institusjoner. Dette er nøyaktig de mekanismene som historisk har drevet EU fra ett felles marked til en politisk union.

Denne situasjonsbestemte utviklingen har bidratt til å forskyve maktbalansen i EU. Selv om medlemsstatene formelt har beholdt suverenitet på sentrale områder, er den praktiske styringen av klima- og miljøpolitikken i økende grad blitt overført til sentrale europeiske organer. Dette skaper en ny form for føderalisme – ikke gjennom konstitusjonelle endringer, men gjennom funksjonell nødvendighet.

Bærekraftskriminalitetens rolle i disse prosessene kan ikke undervurderes. Den fungerer som et speil som reflekterer svakhetene i det eksisterende systemet, men også som en katalysator for ny politisk vilje. Ved å synliggjøre hvordan miljøkriminalitet underminerer både økonomisk stabilitet, energisikkerhet og miljømessig omstilling, skaper den felles europeiske problemer som krever felles europeiske løsninger. I tiden som kommer fremstår kampen mot bærekraftskriminalitet ikke bare som et sikkerhets- og miljøpolitisk anliggende, men som en av de viktigste drivkreftene bak EUs institusjonelle transformasjon.

For Norge betyr dette mer avhengighet av EU-regler, mer integrering i EUs kontrollsystemer, og ytterligere involvering i felles beredskap og sikkerhet, samt mer av EUs standarder for bærekraft og rapportering. Dette skjer uten at Norge har stemmerett i EU-institusjonene.

Bærekraftskriminalitet er en type «EU-problem»: grenseløst, komplekst og umulig å løse nasjonalt. Derfor driver det EU mot mer felles regulering, overnasjonal håndheving, integrasjon og mer samarbeid med EØS-land, og dermed i retning av noe som ligner en føderal struktur, selv om EU ikke formelt er en føderasjon.

Hvorfor bærekraftskriminalitet blir nøkkelen

At bærekraftskriminalitet fungerer som en særlig potent føderaliseringsmotor, må forstås i lys av strafferettens utvikling som styringsinstrument og dens økende rolle i reguleringer av komplekse samfunnsutfordringer. Feltet kombinerer tre egenskaper som ikke bare muliggjør, men også «normativt» legitimerer, en forskyvning av makt fra lokale og nasjonale nivåer til mer sentraliserte, overordnede strukturer. Denne dynamikken aktualiserer sentrale innsikter fra (Foucault, 1991; Garland, 2001; Lacey, 2008), om hvordan strafferetten brukes til å produsere orden, autoritet og institusjonell makt.

For det første har bærekraftskriminalitet en tverrsektoriell og grenseløs karakter som utfordrer tradisjonelle strafferettslige jurisdiksjonsmodeller. Kriminaliteten manifesterer seg i globale verdikjeder, digitale infrastruktur og transnasjonale markeder, og lar seg derfor vanskelig innfange av klassiske territorielle kompetanseregler. I et slikt landskap fremstår føderalisering som en «nødvendig» respons. Men som Foucault (1991 og 1977) påpeker, er slike nødvendigheter aldri nøytrale: De inngår i det han beskriver som «governmentality,» hvor staten utvider sin styringskapasitet gjennom nye kunnskapsregimer og institusjonelle ordninger. Føderaliseringen blir dermed ikke bare en teknisk løsning, men en maktstrategi som omfatter strafferettens posisjon i styringsfeltet.

Den bygger på en antakelse om at strafferetten må utvides og koordineres på tvers av nivåer for å være effektiv. Dermed blir strafferetten ikke bare et reaksjonsmiddel, men et strukturerende prinsipp for institusjonell maktforskyvning.

For det andre hviler bærekraftsfeltet på en uvanlig sterk politisk og moralsk konsensus. Nettopp fordi miljøskader, sosial dumping og grønnvasking fremstår som entydig skadelige, blir strafferettslig intervensjon vanskelig å problematisere i offentligheten. Her er David Garlands (1990 og 2001) analyser særlig relevante: Han viser hvordan moderne strafferettslig politikk ofte opererer innenfor et «kulturelt kontrollregime» hvor kriminalitet fremstår som et moralsk

unntakstilstandsfelt som legitimerer sterkere statlig inngripen. I bærekraftsfeltet skaper denne normative enigheten et rom hvor strafferetten kan ekspandere uten kritisk motstand. Føderalisering kan dermed presenteres som teknisk nødvendighet snarere enn politisk maktutvidelse, noe som i realiteten svekker den demokratiske kontrollen med strafferettens rekkevidde. Her ligger en klar risiko: Når strafferetten opererer i et felt med høy moralsk temperatur, øker faren for overkriminalisering og for at straff brukes symbolsk snarere enn proporsjonalt.

For det tredje krever bekjempelse av bærekraftskriminalitet en type spesialisert kunnskap og etterforskningskapasitet som tradisjonelt har ligget utenfor strafferettens domene. Kompleks ESG-analyse, (environmental, social, governance) avansert datainnsamling, internasjonal etterretning og tverrfaglige risikovurderinger gjør at strafferettsapparatet trekkes inn i teknokratiske kunnskapsregimer. Her er Nicola Lacey (2008 og 2010) perspektiver på strafferettens institusjonelle forankring særlig opplysende: Hun viser hvordan strafferetten formes av – og samtidig former – de institusjonelle strukturene den inngår i. Når strafferettslig håndheving av bærekraftskriminalitet forutsetter teknologiske ekspertmiljøer, skjer det en epistemologisk (som angår kunnskapens natur, grunnlag og gyldighet) forskyvning, hvor strafferetten knyttes tettere til ekspertbyråkratiet og fjernes fra de demokratiske arenaene hvor kriminaliseringsspørsmål normalt forankres. Dette reiser grunnleggende spørsmål om rettssikkerhet, maktfordeling og strafferettens legitimitet som siste utvei.

Til sammen gjør disse tre egenskapene – grenseløshet, normativ konsensus og teknokratisering – bærekraftskriminalitet til et felt som ikke bare tillater føderalisering, men aktivt driver frem en strafferettslig maktkonsentrasjon. Foucaults analyse av styringsrasjonalitet, Garlands beskrivelse av kontrollkulturer og Lacey's institusjonelle strafferettsteori viser samlet hvordan dette feltet fungerer som en katalysator for en bredere transformasjon av strafferettens rolle i moderne styringssystemer. Dermed blir bærekraftskriminalitet et analytisk nøkkelfenomen: Det synliggjør hvordan strafferetten brukes til å omforme intensjonell makt, samtidig som det avdekker de normative og demokratiske spenningene som følger når strafferettslig regulering gjøres til verktøy for å løse komplekse samfunnsutfordringer.

Denne utviklingen reiser et mer grunnleggende spørsmål om hva strafferetten er i ferd med å bli i møte med bærekraftsfeltet. Når strafferetten trekkes inn i transnasjonale styringssystemer, teknokratiske ekspertmiljøer og politiske normeringsregimer, skjer det en forskyvning av dens funksjon fra å være et nasjonalt forankret, demokratisk kontrollert reaksjonssystem til å bli et instrument for bredere styringsrasjonaliteter. I lys av Foucaults analyse kan dette forstås som en del av en mer omfattende «governance»-logikk, hvor straff ikke primært fungerer som gjengjeldelse eller prevensjon, men som et element i produksjonen av sosial orden og regulering av risiko.

Samtidig peker Garland på hvordan moderne strafferettslige regimer ofte opererer innenfor en kontrollkultur som søker å håndtere komplekse samfunnsproblemer gjennom stadig mer omfattende og synlige strafferettslige tiltak. Bærekraftskriminalitet passer sømløst inni denne logikken: Den gir myndighetene anledning til å signalisere handlekraft, styrke institusjonell kapasitet og utvide sitt operative handlingsrom – alt under dekke av å beskytte felleskapets langsiktige interesser.

Laceys institusjonelle perspektiv gjør det mulig å se hvordan denne utviklingen ikke bare handler om strafferettslig ekspansjon, men om en dypere transformasjon av strafferettens institusjonelle økologi (et komplekst system av gjensidig avhengige aktører). Når strafferetten integreres i teknologiske og transnasjonale strukturer, endres også deres normative forutsetninger: Spørsmål om proporsjonalitet, demokratisk legitimitet og rettssikkerhet utfordres av styringslogikker som prioriterer effektivitet, harmonisering og risikohåndtering.

Dermed blir bærekraftskriminalitet et perspektiv som synliggjør en større bevegelse i moderne strafferett: en bevegelse hvor strafferettslig regulering ikke lenger primært er et nasjonalt anliggende, men et sentralt verktøy i en globalisert styringsorden. Føderaliseringen av bærekraftskriminalitet er derfor ikke et isolert fenomen, men et uttrykk for en strukturell omforming av strafferettens rolle i det moderne risikosamfunnet (Beck, 1992/1997).

EU som funksjonell føderasjon: Bærekraftskriminalitet som katalysator

EU har aldri offisielt erklært seg som en superstat, og medlemsstatene har formelt bevart suvereniteten over sine rettssystemer. Likevel har unionen gradvis utviklet en institusjonell arkitektur som i økende grad ligner en funksjonell føderasjon. Denne utviklingen har ikke skjedd gjennom en eksplisitt konstitusjonell transformasjon, men gjennom sektorvise, teknokratiske og problemorienterte integrasjonsprosesser. Et av de mest sentrale feltene hvor denne transformasjonen er synlig, er bekjempelsen av bærekraftskriminalitet – særlig miljøkriminalitet og annen alvorlig grensekryssende kriminalitet.

EU har lenge samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse, men de siste årene har unionen tatt betydelige steg mot direkte håndheving. Rådets beskrivelse av dagens kriminalitetsbekjempelse viser at EU nå opererer med egne prioriteringer, operasjonelle plattformer og et stadig mer integrert apparat for etterforskning og sanksjonering. Dette inkluderer: European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (EMPACT), som fungerer som en overnasjonal ramme for å definere og gjennomføre kriminalitetsbekjempelse på tvers av medlemsstatene (https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-fight-against-crime/?utm_source=copilot.com).

Europol, som i praksis fungerer som et føderalt etterretnings- og koordineringsorgan, og som stadig får utvidede fullmakter. EU-byråer som operer med egne analytiske og operative kapasiteter, og som i økende grad fungerer som føderale institusjoner.

Denne utviklingen er ikke bare organisatorisk, men også rettslig. EU har etablert minimumsregler for straffbare handlinger og strafferammer, særlig innen miljøkriminalitet, gjennom det nye kriminalitetsdirektivet fra 2024, som fastsetter felles straffebestemmelser og styrker etterforskningen på tvers av medlemsstatene.

Miljø- og bærekraftskriminalitet har vist seg å være et felt hvor EU kan utvide sin kompetanse med relativt lav politisk motstand. Dette skyldes både den normative styrken i bærekraftskriminalitet og den grensekryssende karakteren av kriminaliteten. EU-kommisjonen beskriver selv miljøkriminalitet som et område hvor unionen nå etablerer klare straffebestemmelser, minimumsstraffer og en styrket håndhevingskjede.

Når EU definerer straffbare handlinger, etablerer minimumsstraffer og bygger operative organer som kan koordinere eller initiere etterforskning, beveger unionen seg i et felt som tradisjonelt har vært kjernen i nasjonal suverenitet. Det nye kriminalitetsdirektivet fra 2024 utvider listen over straffbare handlinger fra 9 som gjaldt tidligere til 20 og etablerer felles regler for etterforskning og sanksjonering. Dette er tydelige tegn på føderalisering i praksis.

Samtidig viser EU Serious and Organised Crime Threat Assessment 2025 (EU-SOCTA 2025) at unionen nå opererer med en helhetlig trusselvurdering av alvorlig kriminalitet, som igjen styrer operative prioriteringer på tvers av medlemsstatene. Dette er kjennetegn ved føderale systemer: en sentral myndighet definerer trusler og koordinerer responsen.

EU har ikke erklært seg som en føderasjon, men i praksis har unionen etablert: Felles strafferettslige standarder, felles etterforskningsprioriteringer, felles operative organer, direkte sanksjonsmekanismer og utvidet kompetanse innen kriminalitetsbekjempelse. Dette er strukturelle kjennetegn ved en føderal rettsorden, selv om EU fortsatt formelt er en sammenslutning av stater. Hvis denne utviklingen fortsetter, kan EU bevege seg mot en situasjon hvor: Strafferetten i økende grad harmoniseres på EU-nivå. EU får direkte håndhevingskompetanse i flere kriminalitetsfelt. Europol og andre byråer får myndighet som ligner føderale politiorganer og EU-domstolen får en mer sentral rolle i strafferettslig praksis mens medlemsstatenes strafferettslige autonomi gradvis reduseres.

Bærekraftskriminalitet fungerer her som en politisk ufarlig inngangsport til dypere integrasjon. Det er vanskelig å være motstander av tiltak som beskytter miljøet, og dermed kan EU utvide sin kompetanse uten å utløse den politiske motstanden som ellers med betydelig sannsynlighet ville fulgt av føderalisering.

Alternativt scenario: Bærekraftskriminalitet som føderaliseringsbrems

En sentral motforestilling til scenariet om bærekraftskriminalitet som føderaliseringsbrems er at økt EU-innsats på dette området like gjerne kan fungere som en integrasjonsdriver. Forskning på europeisk integrasjon viser at nye grenseoverskridende utfordringer ofte skaper funksjonelle press som trekker beslutningsmyndigheter oppover, snarere enn å utløse varig nasjonal motstand (Stone Sweet & Sandholtz 1997; Börzel & Risse 2018).

Bærekraftskriminalitet – som miljøkriminalitet, ulovlig avfallshandel og naturressursutnyttelse – er i økende grad transnasjonal og vanskelig å håndtere innenfor rammen av nasjonalstatens kapasitet. United Nations Environmental Programme (UNEP 2021)).

Dette kan gjøre medlemsstatene mer tilbøyelig til å akseptere overnasjonale mekanismer, både for å redusere håndhevingskostnader og for å sikre like konkurransevilkår i det indre markedet. I slike tilfeller fremstår EU-nivået som en problemløser snarere enn trussel mot suverenitet, noe som historisk har bidratt til å dempe politisering og styrket teknokratisk styring (Egeberg 2022).

Videre viser studier av politisering i EU at motstand mot integrasjon ofte er situasjonsbetinget og sjelden resulterer i varig blokkering, men det kan hemme differensiert integrasjon eller selektiv tilpasning (Schimmelfennig 2021).

Selv om euroskeptiske regjeringer kan ha sterke insentiver til å støtte felles tiltak mot bærekraftskriminalitet, ettersom slike kriminalitetsformer kan skade nasjonale næringer, undergrave skatteinntekter og svekke befolkningens tillit til myndighetene. Dermed kan politisk motstand bli kortvarig eller symbolsk, mens den praktiske samarbeidsviljen består. I tillegg kan EU-institusjonenes evne til å avpolitiserer komplekse saksfelt gjennom standardisering, ekspertorganer og felles etterretningsstrukturer bidra til å redusere risikoen for at bærekraftskriminalitet blir en varig politisk konfliktlinje (Rhinar 2019).

På denne måten kan feltet snarere enn å fungere som en føderaliseringsbrems bli et område hvor integrasjon drives frem av nødvendighet, effektivitetshensyn og gjensidig avhengighet.

Juridisk scenario

En mulig føderalisering av bærekraftskriminalitet i EU aktualiserer en bredere utvikling der strafferettslig kompetanse gradvis forskyves fra medlemsstatene til EU-nivået.

Bærekraftskriminalitet – forstått som alvorlige lovbrudd på miljø-, klima- og menneskerettighetsforpliktelser i verdikjeder – fremstår som et område der EU har sterke insentiver til harmonisering, ettersom kriminaliteten ofte er grensekryssende og knyttet til globale produksjonsnettverk. Dette kan forsterke en glidning mot overnasjonal strafferett, der EU-institusjoner får økt myndighet til å definere lovbrudd, fastsette minimumsstraffer og etablere standardiserte begreper (Craig & de Búrca 2020; Weyembergh 2025).

Direkte og indirekte virkning av EU-retten kan dermed gjøre bærekraftskriminalitet til en sentral driver for kompetanseforskyvning.

Prosessuelt vil bærekraftskriminalitet styrke behovet for integrert etterforskning og koordinering. Saker som omfatter miljøskader, ulovlig avfallshandel, brudd på klimareguleringer eller menneskerettighetsbrudd i globale leverandørkjeder krever ofte samarbeid mellom flere stater og EU-byråer. Europol, Eurojust og European Public Prosecutor's Office (EPPO) kan få en mer fremtredende rolle i slike saker, særlig dersom bærekraftskriminalitet klassifiseres som en form for «serious crime» etter artikkel 83 i Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) (Bachmaier Winter 2020).

Dette reiser spørsmål om prosessuelle rettigheter, bevisstandarder og garantier, ettersom harmonisering kan utfordre nasjonale tradisjoner for rettsikkerhet (Mitsilegas 2016).

Materielt vil føderalisering av bærekraftskriminalitet ha betydelige konsekvenser for næringsliv og forvaltningen. EU har allerede beveget seg mot et utvidet strafferettslig ansvar for foretak og ledelse gjennom blant annet Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CS3D) (European Commission 2022).

Dersom bærekraftskriminalitet løftes inn i et mer føderalt strafferettslig rammeverk, kan dette innebære skjerpede krav til aktsomhetsvurderinger, økt personlig ansvar for ledere og en ytterligere «strafferettsliggjøring» av forvaltningsrettslige normer. Forvaltningen kan samtidig få nye plikter knyttet til kontroll, rapportering og håndheving.

Konstitusjonelt vil bærekraftskriminalitet kunne fungere som en katalysator for suverenitetspress. Fordi bærekraftskriminalitet ofte krever overnasjonale løsninger, kan EU

argumentere for at effektiv bekjempelse av slike lovbrudd forutsetter sterkere sentralisering. For Norge, som EØS-stat uten stemmerett i EU, kan dette skape spenninger mellom Grunnlovens rammer for straffemyndighet og EØS-rettens krav til effektiv håndheving (Graver 2015).

Dersom EU-rettslige standarder for bærekraftskriminalitet får indirekte virkning gjennom EØS, kan dette utfordre både nasjonal suverenitet og den tradisjonelle norsk modellen for strafferettslig regulering.

Hovedbudskap

Utviklingen i EU viser at bærekraftskriminalitet er i ferd med å etablere seg som et kjerneområde for videre integrasjon, drevet av behovet for effektiv håndheving av miljø-, klima- og menneskerettighetsforpliktelser i komplekse og grensekryssende verdikjeder. Denne utviklingen har betydelige implikasjoner for Norge. Som EØS-stat uten formell beslutningsmakt i EU, men med omfattende operativ deltakelse gjennom politisamarbeid, tilsyn og næringslivsregulering, vil Norge i økende grad måtte forholde seg til et regelverk som importeres uten tilsvarende politisk innflytelse (Graver 2015).

Dette skaper strategiske behov for tidlig posisjonering, både faglig og institusjonelt, for å sikre at norske interesser ivaretas i utformingen av europeiske standarder for bærekraftskriminalitet.

Samtidig åpner utviklingen for strategiske muligheter. Et styrket europeisk fokus på bærekraftskriminalitet kan gi Norge rom til å bygge faglig tyngde og påvirkningskraft gjennom ekspertmiljøer, deltakelse i EU-byråer og aktiv kunnskapsproduksjon. For næringslivet innebærer dette et behov for å utvikle robuste strategier for etterlevelse, risikostyring og aktsomhetsvurderinger, ettersom EU beveger seg mot mer omfattende foretaksansvar og personlig lederansvar (European Commission 2022).

Forvaltningen vil samtidig møte økt belastning gjennom krav til kontroll, rapportering og samarbeid med europeiske organer, noe som forsterker behovet for kapasitetsbygging og rettsikkerhetsvurderinger knyttet til både etterforskning og sanksjonering (Mitsilegas 2016).

Samlet sett peker utviklingen mot en situasjon der bærekraftskriminalitet fungerer som en drivkraft for dypere europeisk integrasjon, med konsekvenser som strekker seg langt utover miljø- og næringslivsregulering. For Norge innebærer dette et dobbelt press: på den ene siden et økende behov for harmonisering og effektiv håndheving, på den andre siden utfordringer knyttet til suverenitet, rettsikkerhet og institusjonell kapasitet. Det overordnede strategiske hovedbudskapet er derfor at Norge må posisjonere seg tidlig, styrke sin faglige og institusjonelle tilstedeværelse i europeiske prosesser og utvikle helhetlige strategier for næringsliv, forvaltning og rettsapparatet. Bare gjennom slik proaktiv tilnærming kan Norge håndtere risikoer og samtidig utnytte mulighetene som følger av at bærekraftskriminalitet blir et sentralt integrasjonsfelt i EU (Craig & de Búrca 2020; Weyembergh 2005).

Referanser

- Bachmaier Winter, L. (2020) *The European Public Prosecutor's Office: The Challenges Ahead*. Oxford: Hart Publishing.
- Beck, U. (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Beck, U. (1997) *Risikosamfunnet: På vei mot ny modernitet*. Oslo: Gyldendal.
- Bickerton, C. J., Hodson, D., & Puetter, U. (2015) *The New Intergovernmentalism: States and Supranational Actors in Post-Maastricht Era*. Oxford University Press.
- Börzel, T.A. & Risse, T. (2018) *From the euro to the Schengen crises: European integration theories, politicization, and identity politics*. *Journal of European Public Policy*, 25(1), pp. 83–108.
- Craig, P. & Búrca, G. (2020) *EU Law, Text, Cases, and Materials*. 7th ed. Oxford: Oxford University Press.
- Egeberg, M. (2022) *Bureaucracy and the EU: The ever-expanding administrative order*. Oxford University Press.
- Europol, (2020). *Environmental Crime in the EU: Threat Assessment 2020*. Europol Publications.
- European Commission (2022) *Proposal for a Directive on Corporate Sustainability Due Diligence*. COM (2022) 71 final.
- European Commission (2024). *Environmental Crime Directive – Overview*.
- Faure, M. (2024 a) The Creation of an Autonomous Environmental Crime through the New EU Environmental Crime Directive. *EU Crime*, Issue 2/2024.
- Faure, M. (2024 b) EU Environmental Crime Directive 2024: A Revolution in EU Environmental Criminal Law? *Journal of Environmental Law*, 36(3), 323–342.
- Foucault, M. (1991) Governmentality, in G. Burchell, C. Gordon & P. Miller (eds.) *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. Chicago: University of Chicago Press, pp. 87–104). University of Chicago Press.
- Foucault, M. (1977) *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Pantheon Books.
- Garland, D. (2001) *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford University Press.
- Garland, D. (1990) *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory*. Oxford University Press.
- Graver, H.P. (2015) *Alminnelig forvaltningsrett*. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- IPPC, (2022) *Sixth Assessment Report: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. Intergovernmental Panel on Climate Change.
- Krampe, F. (2019) Climate change, peacebuilding, and sustaining peace. *Journal of Peace Research*, 56(1), 5–21.
- Lacey, N. (2008) *The Prisoners' Dilemma: Political Economy and Punishment in Contemporary Democracies*. Cambridge University Press.
- Lacey, N. (2010) *Women, Crime, and Character: From Moll Flanders to the d'Urbervilles*. Oxford University Press.

- Mitsilegas, V. (2016) "The constitutional implication of mutual recognition in criminal matters in the EU" *Common Market Law Review*, 53(1), s. 127–158.
- O'Meara, N. (2024) The European Union, Environmental Crime and Ecocide. *European Review of European Law*
- Rhinard, M. (2019) *The Crisisification of Policy-making in the European Union*. Journal of Common Market Studies, 57(3), 616–633.
- Schmidt, V. A. (2020) *Europe's Crisis of Legitimacy: Governing by Rules and Ruling by Numbers in the Eurozone*. Oxford University Press.
- Schimmelfennig, F. (2021) Reordering Europe: External boundaries and integration in the European Union. *Journal of European Public Policy*, 28(3), pp. 311–330.
- Stone Sweet, A. & Sandholtz, W. (1997) "European integration and supranational governance," *Journal of European Public Policy*, 4(3), pp. 297–317.
- UNEP (2021) *Environmental Crime: A Growing Threat*. United Nations Environmental Programme.
- Weyembergh, A. (2005) "Approximation of Criminal Laws, the Constitutional Treaty and the Hague Programme", *Common Market Law Review*, 42(6), s. 1567–1597.
- White, R. & Heckenberg, D. (2014) *Green Criminology: An Introduction to the Study of Environmental Harm*. Rutledge.